

Piotr Głowacki

Mazowiecka jednostka Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrzznego (1945-1948). Organizacja, struktura, funkcjonowanie

Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego został powołany uchwałą Rady Ministrów z 26 marca 1945 r. Formacja ta stanowiła „zbrojne ramię” Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Wojska wewnętrzne występowały jedynie w krajach komunistycznych. W przeciwieństwie do tradycyjnej armii ich przeciwnikiem nie był wróg zewnętrzny, lecz obywatele własnego państwa. Bezpośrednim wzorem dla tych formacji były istniejące w Związku Sowieckim Wojska Wewnętrzne NKWD. Koncepcja tego typu oddziałów wynikała z doświadczeń pierwszych lat władzy sowieckiej w Rosji. Bazą dla formowania KBW był Polski Samodzielny Batalion Specjalny. Jednostka ta utworzona 18 października 1943 r. w ZSRS była przeznaczona do działań dywersyjnych i wywiadowczych na tyłach przeciwnika. Wraz z wkroczeniem wojsk sowieckich na ziemie polskie i utworzeniem tzw. Polski Lubelskiej postanowiono rozbudować ten oddział w Wojska Wewnętrzne, a następnie w Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

Zgodnie z uchwałą Rady Ministrów z 26 marca 1945 r. o powołaniu Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego zostało utworzonych szesnaście pułków kawalerii – po jednym w każdym z województw. 19 kwietnia dowódca KBW płk Henryk Toruńczyk¹ wydał rozkaz organizacyjny, na którego mocy powołano 1. Pułk Kawalerii stacjonujący w Boernerowie pod Warszawą². Został on utworzony na bazie 3. Batalionu

---

¹ Henryk Toruńczyk, ur. 8 II 1909 r. we Włocławku, s. Abrahama. W latach 1937–1939 uczestniczył w wojnie domowej w Hiszpanii. Od stycznia do kwietnia 1938 r. adiutant w batalionach im. José Palafoksa, a następnie im. Adama Mickiewicza. Od 9 IV do 24 IX 1938 r. szef sztabu Brygady Międzynarodowej im. Jarosława Dąbrowskiego. 18 X 1943 r. mianowany dowódcą Polskiego Samodzielnego Batalionu Specjalnego. Od 6 XI 1944 do 26 III 1945 r. dowódca Wojsk Wewnętrznych, następnie od 26 III do 28 V 1945 r. dowódca KBW. Od 28 V do 24 X 1945 r. p.o. zastępca dowódcy KBW ds. operacyjnych. W październiku 1945 r. odkomenderowany do Ministerstwa Ziem Odzyskanych (AIPN, 0193/8405, AIPN 2174/902, Akta personalne Henryka Toruńczyka).

² W. Nowacki, *Organizacja i działalność Wojsk Wewnętrznych (sierpień 1944 – maj 1945)* [w:] *Z walk przeciwko zbrojnemu podziemiu 1944–1947*, red. M. Turlejska, Warszawa 1966, s. 139.

2. Brygady Wojsk Wewnętrznych³. W drugiej połowie kwietnia uzupełniono go nowymi poborowymi. Zgodnie z wytycznymi dowódcy KBW pobór został przeprowadzony w ośrodkach przemysłowych w ścisłym porozumieniu z Urzędem Bezpieczeństwa, Milicją Obywatelską i przedstawicielami władz komunistycznych⁴. Do 1. Pułku Kawalerii zostało wcielonych 2037 rekrutów⁵. Łącznie z czterema kompaniami z byłego 3. batalionu 2. Brygady liczącymi 307 żołnierzy stan pułku wyniósł 2344 żołnierzy⁶. Mimo przeprowadzenia poboru w ośrodkach przemysłowych 60 proc. żołnierzy pułku było pochodzenia chłopskiego, 39 proc. – robotniczego, zaś 1 proc. wywodziło się z tzw. inteligencji pracującej⁷. Wcielenie tak dużej liczby rekrutów, niemal dwukrotnie przewyższającej stany etatowe, miało charakter doraźny. Nadliczbowi rekruci zostali zgrupowani w specjalnie do tego powołanym szwadronie zapasowym, gdzie po przejściu wstępnego szkolenia byli przeznaczani do uzupełnienia formujących się pododdziałów bądź oddelegowani do innych jednostek⁸. Pułk został formalnie zorganizowany 30 kwietnia. Utworzono: dowództwo, sztab, sekcję polityczno-wychowawczą, pięć szwadronów kawalerii, kompanię ckm, kompanię moździerzy, szwadron zmotoryzowany, pluton łączności, pluton wartowniczy, punkt pomocy lekarskiej, kwatermistrzostwo⁹. Stan pułku według etatu miał wyglądać następująco: oficerowie – 117, podoficerowie – 307, szeregowi – 1012, razem – 1436¹⁰.

Wcielenie dużej liczby rekrutów bez zapewnienia dodatkowych dostaw zaopatrzenia i zwiększenia kadry oficerskiej doprowadziło do niemal katastrofalnej sytuacji. Wyżywienie wciąż opierało się na systemie kontyngentów (tzw. nariadów), które żołnierze mieli sami ściągnąć z przydzielonego terenu. Przydziałów najczęściej nie udawało się zebrać w całości, co skutkowało stałym niedostatkiem wyżywienia¹¹. W meldunku z 9 maja czytamy: „W żywność na dzień 9 maja 1945 r. pułk całkowicie niezaopatrzony: nie dostarczono chleba, kartofli, natomiast kaszę [...] zamieniono mąką”¹². Problemów z żywnością nie udało się rozwiązać do końca maja. W meldunku z 26 maja czytamy: „Brak normalnego zaopatrzenia w żywność. Brak tłuszczu, kartofli i cebuli”¹³. 27 maja w meldunku zapisano: „Większości żołnierzy wydaje się kaszę, która czasami jest stęchła. Nie wydaje się w dostatecznej ilości jarzyn”¹⁴. Nie lepiej wy-

³ AIPN, 679/95, Rozkaz dzienny 1. Pułku Kawalerii, 24 IV 1945 r., k. 3.

⁴ W. Nowacki, *Organizacja i działalność Wojsk Wewnętrznych...*, s. 135–136.

⁵ AIPN, 679/95, Rozkazy dzienne 1. Pułku Kawalerii, 25 i 27 IV 1945 r., k. 4, 11.

⁶ AIPN, 578/154, Meldunek operacyjny 2. Brygady WW, 22 IV 1945 r., k. 35.

⁷ AIPN, 679/81, Dziennik działań bojowych WBW woj. warszawskiego za maj 1945 r., k. 3.

⁸ *Ibidem*, Rozkazy dzienne 1. Pułku Kawalerii, 9 i 10 V 1945 r., k. 32–38.

⁹ *Ibidem*, Rozkaz dzienny 1. Pułku Kawalerii, 5 V 1945 r., k. 22.

¹⁰ M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego 1945–1965*, Warszawa 1984, s. 48; W. Nowacki, *Organizacja i działalność Wojsk Wewnętrznych...*, s. 142–143.

¹¹ W. Nowacki, *Organizacja i działalność Wojsk Wewnętrznych...*, s. 148–149.

¹² AIPN, 679/35, Meldunek operacyjny, 9 V 1945 r., k. 58.

¹³ *Ibidem*, Meldunek operacyjny za 26–27 V 1945 r., k. 42–43.

¹⁴ AIPN, 679/81, Dziennik działań bojowych WBW woj. warszawskiego za maj 1945 r., k. 4.

glądała sytuacja pod względem stanu i wyposażenia koszar oraz zaopatrzenia w broń i umundurowanie: „Brak łóżek, koc[ów], sienników, trzewików, owijaczy, menażek, [...] brak okien i szyb, [brak] światła w korytarzach [i] izbach żołnierskich, brak wody i ustępów”¹⁵. W pomieszczeniach koszarowych zalegały masy gruzu i śmieci pozostałe po wojnie, które należało usunąć, aby jednostka mogła normalnie funkcjonować. Brak bieżącej wody i toalet sprzyjał rozwojowi chorób (przede wszystkim układu pokarmowego)¹⁶. Brakowało umundurowania, a w szczególności obuwia. Żołnierze najczęściej chodzili we własnych butach (nierzadkie były przypadki chodzenia boso)¹⁷. W broń i amunicję zaopatrzone były w pełni jedynie 1. i 4. szwadron, w 5. szwadronie było pięćdziesiąt karabinów, natomiast w 3. szwadronie jedynie piętnaście. Reszta pułku broni nie posiadała¹⁸. Prowadzeniu szkolenia i normalnemu funkcjonowaniu jednostki przeszkadzał krytyczny wręcz niedostatek kadr. W pułku było jedynie 28 oficerów na stan etatowy 117, tj. 24 proc.¹⁹, oraz 52 podoficerów – na stan etatowy 306, tj. 17 proc., przy czym 22 z nich zajmowało stanowiska oficerskie²⁰. Oznacza to, że na jednego oficera przypadało niemal stu żołnierzy. Nie mniejszym problemem był brak koni, pod koniec maja było ich zaledwie 46, w większości taborowych²¹. Wszystkie te problemy sprawiały, że służba w pułku była w wielu przypadkach nie do zniesienia dla młodego rekruta nieprzyzwyczajonego jeszcze do tak ciężkich warunków. Doprowadziło to do masowych dezercji. Łącznie od 10 kwietnia do 28 maja zdezerterowało bądź samowolnie oddaliło się z jednostki około 380 żołnierzy²². Większość z nich udawała się na tzw. polskie urlopy, czyli w celu przywiezienia sobie z domu butów, bielizny i jedzenia, po czym wracała do koszar²³. Dowódca KBW, próbując ostatecznie rozwiązać problem dezercji, 16 maja podjął decyzję o przeprowadzeniu wewnętrznej czystki w korpusie. Usunięto i skierowano do oddziałów zapasowych Wojska Polskiego wszystkich żołnierzy nienadających się do służby w tej formacji ze względów politycznych²⁴. Problem dezercji zaczął wygasać wraz z poprawą zaopatrzenia w czerwcu 1945 r. Do końca maja liczebność pułku w wyniku dezercji, czystek i oddelegowania do innych jednostek spadła z 2344 do 1347 żołnierzy²⁵.

Słabe efekty formowania korpusu spowodowały ponowne zajęcie się tą sprawą przez Radę Ministrów. 24 maja podjęto drugą uchwałę o organizacji KBW. Zobowią-

¹⁵ AIPN, 679/35, Meldunek operacyjny, 24 V 1945 r., k. 45.

¹⁶ AIPN, 679/95, Rozkazy dzienne 1. Pułku Kawalerii, 12 IV 1945 r., k. 49–51.

¹⁷ AIPN, 679/81, Dziennik działań bojowych WBW woj. warszawskiego za maj 1945 r., k. 4.

¹⁸ AIPN, 679/35, Meldunki operacyjne 1. Pułku Kawalerii, 9 i 28 V 1945 r., k. 39, 58.

¹⁹ W. Nowacki, *Organizacja i działalność Wojsk Wewnętrznych...*, s. 143.

²⁰ AIPN, 679/81, Dziennik działań bojowych WBW woj. warszawskiego za maj 1945 r., k. 3.

²¹ AIPN, 679/95, Rozkaz dzienny 1. Pułku Kawalerii, 9 V 1945 r., k. 121.

²² AIPN, 679/95, Opracowane na podstawie rozkazów dziennych za okres od 20 IV do 1 VI 1945 r.; W. Nowacki, *Organizacja i działalność Wojsk Wewnętrznych...*, s. 151.

²³ M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego...*, s. 39.

²⁴ W. Nowacki, *Organizacja i działalność Wojsk Wewnętrznych...*, s. 153.

²⁵ AIPN, 679/95, Rozkazy dzienne za okres od 1 do 31 V 1945 r., k. 32–91.

zywała ona ministra obrony narodowej do przejęcia odpowiedzialności za organizację korpusu i zalecała użyć do jego formowania obsady i sprzętu już istniejących dziesięciu pułków kawalerii oraz wydzielonych ze składu WP 4. Dywizji Piechoty i dwóch brygad zaporowych²⁶. Reorganizacja korpusu miała się zakończyć 10 sierpnia. Zakładano utworzenie piętnastu pułków bezpieczeństwa, dwóch pułków zmotoryzowanych, dziesięciu samodzielnych batalionów oraz jednego batalionu łączności²⁷.

Według nowego etatu w skład 1. Specjalnego Pułku Bezpieczeństwa wchodziły: dowództwo, sztab, sekcja polityczno-wychowawcza, oddziały pomocnicze, pluton saperów, pluton ochrony, kompania łączności, kompania transportowo-gospodarcza, dywizjon kawalerii, batalion zmotoryzowany, bateria moździerzy. Według etatu skład osobowy pułku wyglądał następująco: oficerów – 109, podoficerów – 338, szeregowych – 745, razem – 1192²⁸.

Nowy etat wprowadzał pomiędzy dowództwem pułku a szwadronami i kompaniami pośrednie szczeble dowodzenia (dywizjon kawalerii, batalion zmotoryzowany i bateria moździerzy). Zmniejszał z pięciu do dwóch szwadronów pododdziały kawalerskie, redukując jednocześnie ogólny stan pułku z 1436 ludzi do 1192.

Pułk zgodnie z rozkazem dowódcy KBW zmienił miejsce stacjonowania i w dniach 2–5 lipca 1945 r. przeniósł się do dawnych carskich koszar w Górze Kalwarii, gdzie miał zakończyć etap formowania²⁹. Proces organizacji pułku zakończył się dopiero 22 sierpnia wraz z przekazaniem go MBP³⁰. W czasie trzymiesięcznego okresu formowania do pułku skierowano oficerów z rozformowanych oddziałów WP. Dopływ kadry oficerskiej był znaczący, do 22 sierpnia liczba oficerów wzrosła do 89, czyli o 217 proc., zaś podoficerów do 93, czyli o 78 proc. W tym samym czasie liczba szeregowców spadła z około 2300 do 886, czyli o 62 proc.³¹ Nie mniej ważne były dostawy sprzętu wojskowego. W dużej mierze udało się zlikwidować niedobory w umundurowaniu (można jednak sądzić, że dostarczone przez wojsko ubrania były bardzo zniszczone i słabej jakości, gdyż wkrótce znów pojawiły się braki). Niemal poradzono sobie z niedoborem uzbrojenia³². Udało się też wyposażyć jednostkę w sprzęt dodatkowy jak kompasy czy lornetki. Brakowało natomiast środków łączności, w pułku były cztery radiostacje (według etatu sześć), ale żadnego radioodbiornika (według etatu dwa), oraz dziesięć aparatów telefonicznych (według etatu osiemnaście)³³. Jeszcze gorzej przedstawiał się stan środków transportu. 22 sierpnia na stanie były jedynie 4 samochody ciężarowe, 18 wozów parokonnych i jedna taczanka. Brakowało przewidzianych w etacie: 71 różnego rodzaju samochodów, w tym 47 opancerzonych,

²⁶ M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego...*, s. 40–41.

²⁷ W. Nowacki, *Organizacja i działalność Wojsk Wewnętrznych...*, s. 154.

²⁸ AIPN, 679/27, Etat 1. Pułku Specjalnego, 27 V 1945 r., k. 92–104.

²⁹ AIPN, 578/5, Raport z odbioru koszar w Górze Kalwarii, 10 VII 1945 r., k. 308.

³⁰ M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego...*, s. 42–43.

³¹ AIPN, 679/35, Wykaz stanu ilościowego 1. Pułku Specjalnego na 23 VI 1945 r., k. 12.

³² AIPN, 679/37, Wykaz stanu ilościowego 1. Pułku Specjalnego na 22 VIII 1945 r., k. 223.

³³ *Ibidem*.

Mazowiecka jednostka Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (1945–1948)...

oraz 9 motocykli, 97 rowerów, 7 taczanek, 2 kuchni kawaleryjskich i 16 juków amunicyjnych³⁴. Na stanie było jedynie 83 koni wierzchowych (według etatu 238), natomiast koni artyleryjskich i taborowych – 88 (według etatu 92)³⁵.

Brak odpowiednich środków transportu doprowadził do ostatecznego upadku koncepcji organizacji korpusu na bazie lekkich i mobilnych jednostek. W związku z tym dowódca KBW podjął decyzję o kolejnej reorganizacji. Na mocy rozkazu z 21 września 1945 r. 23 września rozpoczęto przeformowywanie 1. Specjalnego Pułku Bezpieczeństwa KBW w Wojska Bezpieczeństwa Wewnętrznego³⁶. Organizacja została ostatecznie zakończona 25 października³⁷. Zgodnie z owym rozkazem na bazie 1. SPB utworzono: 1. Samodzielny Batalion Operacyjny, 2. Samodzielny Batalion Ochrony Kolei II kategorii, 1. Samodzielną Kompanię Konwojową³⁸. W skład dowództwa Wojsk Bezpieczeństwa Wewnętrznego woj. warszawskiego włączono również utworzone wcześniej 3. i 6. Samodzielny Batalion Ochrony³⁹. Łącznie skład dowództwa WBW woj. warszawskiego wyglądał następująco: oficerowie – 182, podoficerowie – 633, szeregowi – 1677, razem – 2492. Według etatu miały zostać utworzone jeszcze samodzielne kompanie: karna, samochodowa i szkolna⁴⁰.

W miejsce zlikwidowanych oddziałów kawaleryjskich i zmotoryzowanych utworzono pododdziały piechoty. W efekcie zmian siły mazowieckiej jednostki KBW wzrosły ponad dwukrotnie – z 1192 do 2492 ludzi. Wynikało to z przejścia przez dowództwo WBW woj. warszawskiego z rąk dowództwa KBW odpowiedzialności za działalność ochronno-konwojową. Dzięki wprowadzeniu dowództwa terytorialnego możliwe było usprawnienie współpracy pomiędzy KBW a Wojewódzkim Urzędem Bezpieczeństwa Publicznego i Komendą Wojewódzką MO⁴¹.

Struktura KBW powstała w czasie reorganizacji jesienią 1945 r. dotrwała z niewielkimi zmianami do listopada 1947 r. 29 grudnia 1945 r. utworzono przy dowództwie WBW woj. warszawskiego w Górze Kalwarii kompanię karną⁴², przy czym już 19 września została ona przekazana dowództwu Samodzielnego Pułku Zmotoryzowanego⁴³. Na początku 1946 r. utworzono przewidzianą w etacie kompanię szkolną⁴⁴.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ AIPN, 001834/937, W. Boczek, *Mazowiecka jednostka Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego w walce o utrwalenie władzy ludowej w latach 1945–1949*, Warszawa 1979, praca magisterska napisana w Instytucie Nauk Społeczno-Politycznych ASW, s. 41.

³⁷ AIPN, 679/37, Wykaz stanu ilościowego WBW woj. warszawskiego za listopad 1945 r., k. 9.

³⁸ AIPN, 578/1758, Protokół przeformowania 1. Pułku Specjalnego, 24 IX 1945 r., k. 1.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ AIPN, 679/54, Meldunek operacyjny Samodzielnej Kompanii Szkolnej, 28 IV 1946 r., k. 20.

⁴¹ M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego...*, s. 48–49.

⁴² AIPN, 679/13, Rozkaz dowódcy KBW gen. Bolesława Kieniewicza dotyczący utworzenia Samodzielnej Kompanii Karnej przy WBW woj. warszawskiego, 29 XII 1945 r., k. 13.

⁴³ AIPN, 679/16, Rozkaz dowódcy KBW gen. bryg. Konrada Świetlika dotyczący podporządkowania operacyjnego kompanii karnej KBW dowódcy Samodzielnego Pułku Zmotoryzowanego, 19 IX 1946 r., k. 364.

⁴⁴ AIPN, 679/54, Meldunek operacyjny Samodzielnej Kompanii Szkolnej, 28 IV 1946 r., k. 20.

26 marca 1946 r. w myśl rozkazu dowódcy KBW 6. Samodzielny Batalion Ochrony został przekształcony w 6. Samodzielny Batalion Ochrony Kolei i przeszedł pod dowództwo WBW woj. rzeszowskiego⁴⁵. 30 maja przekształcono 2. Samodzielny Batalion Ochrony Kolei z kategorii II do kategorii I, zwiększając stan etatowy do 642 żołnierzy (pięć kompanii)⁴⁶. Batalion został rozwiązany 17 czerwca 1947 r., zaś jego obsada podzielona między inne jednostki⁴⁷. W jego miejsce 1 lipca utworzono Batalion Ochrony III kategorii, liczący w momencie powołania 320 żołnierzy⁴⁸. Miał on charakter zapasowy, gdyż nie posiadał na stanie żadnego uzbrojenia. 24 lipca 1946 r. wprowadzono nowe etaty dla batalionów operacyjnych, dzieląc je na trzy kategorie różniące się stanem osobowym i ilością wyposażenia. W województwach najbardziej zagrożonych działalnością partyzancką, m.in. warszawskim, zwiększono liczebność batalionów operacyjnych, tworząc bataliony I kategorii o stanie 57 oficerów, 188 podoficerów, 774 szeregowych, czyli razem 1019 osób⁴⁹. W województwach mniej zagrożonych stacjonowały bataliony II i III kategorii⁵⁰. Przeorganizowano samodzielne kompanie konwojowe w kompanie strzeleckie wchodzące w skład batalionów operacyjnych. Ich zadania przejęły bataliony ochrony⁵¹. 26 sierpnia 1946 r. na mocy rozkazu dowódcy KBW z 5 sierpnia 1946 r. utworzono Samodzielną Kompanię Zwiadu⁵².

Ostatnia duża reorganizacja KBW nastąpiła jesienią 1947 r. 10 października minister bezpieczeństwa publicznego wydał rozkaz dowódcy KBW gen. Konradowi Świetlikowi dotyczący przeformowania korpusu na system pułków i brygad do 30 listopada⁵³. W wyniku reorganizacji dowództwo Wojsk Bezpieczeństwa Wewnętrznego zostało przeformowane w 1. Brygadę KBW. Została ona utworzona na bazie samodzielnych pododdziałów WBW woj. warszawskiego oraz Samodzielnego Pułku Zmotoryzowanego, który włączono w skład brygady jako Batalion Specjalny. Skład 1. Brygady wyglądał następująco: dowództwo, sztab, pluton ochrony sztabu, pluton psów służbowych, pluton łączności, pluton broni pancernej, kompania samochodowa, kwaterymistrzostwo, służby pomocnicze, szkoła podoficerska, szwadron kawalerii, trzy

⁴⁵ AIPN, 679/76, Dziennik działań bojowych WBW woj. warszawskiego za marzec 1946 r., k. 14.

⁴⁶ AIPN, 679/87, Rozkaz organizacyjny dowódcy KBW gen. dyw. Bolesława Kieniewicza dotyczący przeformowania 2. batalionu ochrony kolei z 15 V 1946 r., na podstawie rozkazu ministra bezpieczeństwa publicznego z 29 IV 1946 r., k. 166.

⁴⁷ AIPN, 679/147, Rozkaz dzienny 2. Samodzielnego Batalionu Ochrony Kolei, 17 VI 1947 r., k. 181.

⁴⁸ AIPN, 679/127, Wykaz stanu bojowego batalionu ochrony III kategorii na 3 VII 1947 r., k. 517.

⁴⁹ AIPN, 001834/937, W. Boczek, *Mazowiecka jednostka Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego...*, s. 41.

⁵⁰ M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego...*, s. 49.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² AIPN, 679/67, Rozkaz dowódcy WBW woj. warszawskiego płk. Leona Rubinszteina dotyczący utworzenia Samodzielnego Zwiadowczego z 13 VIII 1946 r. na podstawie rozkazu dowódcy KBW z 5 VIII 1946 r., k. 72.

⁵³ AIPN, 578/1817, Rozkaz organizacyjny nr 062 ministra bezpieczeństwa publicznego Stanisława Radkiewicza, 10 X 1947 r., k. 10–12.

Mazowiecka jednostka Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (1945–1948)...

bataliony strzeleckie, batalion specjalny⁵⁴. Łącznie w 1. Brygadzie miało służyć 281 oficerów, 621 podoficerów, 1981 szeregowych, czyli razem 2887 osób⁵⁵.

W sierpniu 1948 r. dokonano niewielkich zmian w etacie jednostki: zlikwidowano szwadron kawalerii, ujednolicono typ batalionu strzeleckiego według systemu „trójkowego”, wprowadzając do każdej pierwszej kompanii batalionu jeden pluton zwiadowczy o składzie powiększonym do czterech drużyn, zlikwidowano kompanie broni kombinowanej oraz pluton broni pancernej, tworząc na ich bazie Samodzielną Kompanię Specjalną⁵⁶.

Nowa organizacja zakładała przede wszystkim zwiększenie stopnia centralizacji dowodzenia oraz ujednoczenie struktury organizacyjnej jednostek. Zlikwidowano sztaby na szczeblu batalionów, w ich miejsce wprowadzając adiutanturę batalionu. Również kierownictwo walki z podziemiem niepodległościowym przeniosło się na wyższy poziom – ze szczebla wojewódzkiego na centralny, czyli do Departamentu III MBP i sztabu KBW⁵⁷. Miało to związek z planami przeprowadzenia masowych operacji antypartyzanckich w 1948 r. obejmujących kilka województw. Planowanie tych operacji przez sztab KBW miało usprawnić koordynację pomiędzy poszczególnymi oddziałami. Zwiększono udział pododdziałów strzeleckich o większym nasyceniu bronią maszynową, rezygnując z niepotrzebnych w walce z partyzantami pododdziałów specjalnych i broni ciężkiej. Pododdziały specjalne zostały jedynie w Batalionie Specjalnym, zachował on również sztab. Wynikało to z jego wyjątkowego statusu – formalnie był częścią 1. Brygady KBW, jednak faktycznie wciąż był uznawany za formację odwodową dowódcy KBW⁵⁸.

Kadra dowódcza

Kadra dowódcza jest jednym z kluczowych zagadnień w badaniu KBW. W wojskach krajów komunistycznych, a zwłaszcza w formacjach wojsk wewnętrznych, kładziono szczególny nacisk na dobór kadry pod względem poglądów politycznych oraz pochodzenia społecznego. Tak wnikliwa selekcja spowodowała, że od początku KBW dotknęły ogromne problemy z zapewnieniem dostatecznej liczby oficerów. Początkowo pochodzili oni głównie z Polskiego Samodzielnego Batalionu Specjalnego, Wojsk Wewnętrznych i oddziałów Armii Ludowej. Trzykrotny rozrost korpusu

⁵⁴ AIPN, 001834/2105, B. Stochniał, *Mazowiecka jednostka KBW w służbie pracy Polsce Ludowej w latach 1947–1965*, Warszawa 1985, praca magisterska napisana w Katedrze Historii i Archiwistyki ASW, s. 34.

⁵⁵ AIPN, 679/200, Akt zdawczo odbiorczy 1. Brygady KBW, 1 VIII 1948 r., k. 9.

⁵⁶ AIPN, 001834/2105, B. Stochniał, *Mazowiecka jednostka KBW...*, s. 41.

⁵⁷ M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego...*, s. 131.

⁵⁸ *Ibidem*.

w kwietniu 1945 r. w stosunku do WW sprawił jednak, że w żaden sposób nie dało się zaspokoić potrzeb nowych jednostek. Sytuacja unormowała się dopiero w maju 1945 r. wraz z wcieleniem do KBW rozformowanych jednostek WP i napłynięciem znacznej liczby nowych oficerów, w tym sowieckich. Kadra dowódcza była podzielona na dwa piony – wojskowy oraz polityczno-wychowawczy.

Na potrzeby niniejszej pracy zostało przebadanych 61 sylwetek dowódców jednostek, batalionów, szefów sztabów i zastępców ds. polityczno-wychowawczych, łącznie obejmujących siedemdziesiąt różnych stanowisk od kwietnia 1945 do końca 1948 r. Stan kadry oficerskiej jednostek KBW woj. warszawskiego pod względem narodowości i zajmowanych stanowisk przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Kadra oficerska jednostek KBW woj. warszawskiego pod względem narodowości i zajmowanych stanowisk⁵⁹

Narodowość	Polacy	Ukraińcy	Rosjanie	Białorusini	Żydzi	Razem
Dowódca jednostki	3	2	1	0	1	7
Szef sztabu jednostki	3	2	1	0	0	6
Zastępca ds. polityczno-wychowawczych jednostki	8	0	0	0	0	8
Dowódca baonu	13	3	5	2	1	24
Szef sztabu baonu	5	0	2	0	3	10
Zastępca ds. polityczno-wychowawczych baonu	15	0	0	0	0	15
Razem	47	7	9	2	5	70

Najliczniejszą grupę narodowościową wśród oficerów stanowili Polacy, w całości obsadzający, z racji potrzeby dobrej znajomości języka polskiego, pion polityczno-wy-

⁵⁹ Opracowane na podstawie akt personalnych AIPN: 0604/80, Leonarda Łucewicza; 0194/1378, Józefa Rykowskiego; 0194/2330, Stanisława Nowosada; 644/601, Aleksandra Szulimowicza; 1837/37 Józefa Wiencka; 1841/32; Antoniego Michniewicza; 1842/175, Ludwika Gąsiorowski; 1855/34, Bernarda Markiewicza; 1855/172, Romana Demczuka; 1855/243, Adama Jakowczuka; 1855/265, Eugeniusza Konona; 1855/299, Eugeniusza Kuźmicza; 1855/394, Kazimierza Otwinowskiego; 1855/413, Stanisława Piotrowskiego; 1855/473, Stefana Słobodczykowa; 1855/533, Włodzimierza Zagorodnego; 1855/535, Mikołaja Zabłockiego; 1855/656, Akima Skiby; 1855/678, Michała Astafiejewa; 1855/767, Aleksandra Koropowa; 1855/824, Borysa Misztala; 1855/906, Konstantego Sitnikowa; 1998/12, Aleksandra Kłosa; 2014/3, Ryszarda Pławasia; 2055/1, Czesława Brzozowski; 2174/1, Juliana Juszkiewicza; 2174/78, Leona Rubinszteina; 2174/611, Józefa Dworakowskiego; 2174/1166, Longina Krajewskiego; 2147/1467, Juliana Grinberga; 2174/1513, Bolesława Kowalskiego; 2174/1829, Piotra Bacharewa; 2174/2130, Tadeusza Bochenka; 2174/2144, Edmunda Krzemińskiego; 2174/3295, Feliksa Jarosza; 2174/3439, Tadeusza Kostarskiego; 2174/4172, Jerzego Okuniewicz; 2174/5064, Kazimierza Faryny; 2174/5219, Antoniego Lubowskiego; 2174/5259, Mieczysława Putecznego; 2174/5263, Stanisława Sadowskiego; 2174/5542, Stanisława Myślińskiego; 2174/6157, Leona Keslera; 2174/6368, Aleksego Naumiuka; 2174/6706, Lecha Zapalowicza; 2240/726, Mikołaja Danilewskiego; 2240/838, Władysława Justki; AIPN Ka, 542/1188, Franciszka Sitka.

Mazowiecka jednostka Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (1945–1948)...

chowawczy. Ważniejszym aspektem niż przynależność narodowościowa była kwestia nasycenia jednostki oficerami sowieckimi. Określała ona bowiem poziom kontroli sowieckich zwierzchników nad KBW. Stosunek liczbowy oficerów sowieckich i polskich w pionie wojskowym oraz zajmowane przez nich stanowiska prezentują tabele 2 i 3.

Tabela 2. Stosunek liczbowy oficerów sowieckich i polskich w pionie wojskowym⁶⁰

Pochodzenie	Lata 1945–1946	W proc.	Lata 1947–1948	W proc.	Razem	W proc.
Armia Czerwona	20	71	5	26	25	53
Wojsko Polskie	8	29	14	74	22	47
Razem	28	100	19	100	47	100

Tabela 3. Obsada stanowisk oficerskich przez oficerów polskich i sowieckich⁶¹

Stanowisko	Oficerowie polscy	Oficerowie ACz	Razem
Dowódcy jednostki	4	3	7
Szefowie sztabu jednostki	3	3	6
Dowódcy baonu	11	13	24
Szefowie sztabu baonu	7	3	10
Razem	25	22	47

Stanowiska w KBW w nieco mniejszym stopniu były obsadzone przez oficerów sowieckich niż oddziały WP, gdzie w niektórych jednostkach stanowili oni ponad 80 proc. stanu kadry oficerskiej⁶². Proces ich odkomenderowywania z KBW do sił zbrojnych Związku Radzieckiego rozpoczął się w 1947 r. wraz z drugim okresem zmian kadrowych w Wojsku Polskim. Należy zauważyć, że zaczął się on znacznie później niż w WP, gdzie już w latach 1945–1946 odkomenderowano 12,3 tys. oficerów⁶³. Do 1948 r. w jednostce pozostali jedynie pojedynczy oficerowie. Dwaj ostatni oficerowie sowieccy na najwyższych stanowiskach – dowódca 1. Brygady Eugeniusz Kuźmicz oraz dowódca Batalionu Specjalnego Antoni Michniewicz – opuścili jednostkę w lipcu 1948 r. Do ZSRS zostali odesłani także wszyscy czterej Polacy, oficerowie sowieccy, służący w mazowieckiej jednostce. Nie znamy, niestety, całkowitej liczby oficerów i żołnierzy sowieckich służących w jednostkach KBW woj. mazowieckiego. Stan kadry oficerskiej i ich przyporządkowanie do stanowisk służbowych

⁶⁰ *Ibidem.*

⁶¹ *Ibidem.*

⁶² E.J. Nalepa, *Oficerowie Armii Radzieckiej w Wojsku Polskim 1943–1968*, Warszawa 1995, s. 15–20.

⁶³ *Ibidem*, s. 32–36.

było z pewnością zbliżone do organizacji Samodzielnego Pułku Zmotoryzowanego. W lutym 1946 r. na ogólną liczbę 120 oficerów 30, czyli 25 proc., pochodziło z Armii Czerwonej. Po odliczeniu 25 oficerów pionu polityczno-wychowawczego, którzy byli Polakami, w pionie wojskowym wskaźnik ten wynosił 32 proc.⁶⁴ Obejmowali oni wszystkie najważniejsze stanowiska w dowództwie. Niemal całkowicie kontrolowali działy: gospodarczy, techniczny, łączności, zwiadowczy, służbę zdrowia oraz służbę chemiczną. Podoficerowie i szeregowi z Armii Czerwonej stanowili znaczący odsetek spośród saperów i łącznościowców⁶⁵.

Oficerowie pionu wojskowego nie pochodzący z Armii Czerwonej – osiemnastu Polaków i dwóch Żydów – wywodzili się z różnych środowisk wojskowych. Najczęściej byli to mieszkańcy wschodnich terenów II RP, którzy w różnych okolicznościach dostali się do „ludowego” Wojska Polskiego. Część miała za sobą służbę w armii niemieckiej bądź partyzantce sowieckiej. Kolejne grupy stanowili oficerowie z Polskiego Samodzielnego Batalionu Specjalnego oraz byli członkowie Armii Ludowej.

Chcąc ocenić ogólny poziom kadry oficerskiej w jednostce, należy osobno rozpatrywać oficerów sowieckich i oficerów polskich. Zwyczaje panujące w Armii Czerwonej diametralnie różniły się od standardów w jakiegokolwiek innej armii. Na porządku dziennym było tolerowanie pijaństwa wśród żołnierzy oraz przemoc fizyczna wobec podwładnych. Oficerowie sowieccy trafiający do polskiego wojska najczęściej nie znali języka polskiego, co potęgowało ich izolację i niechęć do pracy. Wydaje się, że jeżeli chodzi o poziom moralny oraz przygotowanie wojskowe, stosunkowo reprezentatywny jest przykład ostatniego „sowieckiego” dowódcy 1. Brygady KBW płk. Eugeniusza Kuźmicza⁶⁶. Przełożeni opisywali go w następujący sposób: „Taktycznie przygotowany, energiczny, śmiały w decyzji i pomysły. [...] Wybuchowy i gwałtowny, nie liczy się zupełnie ze słowami w stosunku do podległych mu oficerów”⁶⁷. Wskazywali również na jego słabą orientację w polskich realiach: „W osiągnięciu lepszych wyników w likwidacji band przeszkadza mu stosunkowo mała orientacja w zagadnieniach społeczno-politycznych Polski oraz zarozumiałość, która wpływa na przecenianie swych możliwości”⁶⁸. Oficerowie sowieccy przedstawiali niekiedy rażący brak dyscypliny. W czasie jednej z operacji dowódca 1. SBO mjr Koropow wraz z szefem sztabu baonu kpt. Słobodczykowem, „oddając się przez cały czas operacji pijaństwu, dopuścili się rozluźnienia dyscypliny w powierzonej im grupie operacyjnej. Żołnierze z tej grupy zabrali 6 świń [...] mjr Koropow zakwestionował [zarekwirował] 2 motocykle u osób prywatnych [...] zakwestionował również samochód marki

⁶⁴ AIPN, 679/21, Spis oficerów Armii Czerwonej pozostających na etacie SPZ na 15 II 1946 r., k. 104.

⁶⁵ AIPN, 679/21, Spis oficerów, podoficerów i szeregowych pozostających na etacie SPZ na 15 II 1946 r., k. 105–106.

⁶⁶ AIPN, 1855/299, Akta personalne Eugeniusza Kuźmicza.

⁶⁷ *Ibidem*, k. 8.

⁶⁸ *Ibidem*, k. 15.

Opel Kadet należący do Ministerstwa Przemysłu i Handlu, którym odbywali podróż służbową funkcjonariusze tego ministerstwa. [...] Używał tego samochodu przez kilka dni, po czym przekazał go ppłk. Jakowczukowi [szefowi sztabu WBW], który korzystał z niego przez pewien czas, ten z kolei oddał go kpt. Grinsztajnowi Aronowi [kwartiermistrzowi WBW], od którego to dopiero ministerstwo odebrało swoją maszynę⁶⁹. Wojskowi często łamali podstawowe normy społeczne. 24 maja 1946 r. w czasie bankietu urzędowego z okazji rocznicy powołania KBW „major Ponomarow Jerzy, będąc w stanie nietrzeźwym [...] podczas pożegnania delegacji z miejscowego gimnazjum [...] usiłował w ordynarny sposób zatrzymać jedną z uczennic, na zwróconą uwagę major Ponomarow odpowiedział [...] ordynarnymi słowami w języku rosyjskim i uderzył mnie pięścią w twarz⁷⁰”.

Oficerowie polscy trafiający do KBW w pierwszym okresie w zdecydowanej większości byli młodzi, najczęściej dwudziestokilkuletnimi, o niewielkim doświadczeniu w walkach frontowych bądź partyzanckich. Służąc w WP, tworzącym według sowieckich wzorców, często ulegali demoralizacji na wzór sowieckich zwierzchników, dlatego przypadki pijaństwa, maruderstwa, rabunków czy nielegalnych konfiskat w nie mniejszym stopniu dotyczą oficerów polskich. Jak czytamy w jednym z rozkazów, „oficerowie WBW woj. warszawskiego, a w szczególności dowódcy jednostek, zachowują się w sposób nielicujący z honorem munduru oficera polskiego [...] zajmując się pijaństwem, co wpływa ujemnie na otoczenie ludności cywilnej, jak i też żołnierzy. [...] Pijaństwa i awantury w stanie nietrzeźwym wywoływane przez oficerów są złym przykładem dla obserwujących je podoficerów i szeregowych⁷¹”. Kadra polska miała z reguły negatywny stosunek do oficerów sowieckich. Jak wynika z raportu 21 września 1946 r., „negatywny stosunek do oficerów z Armii Czerwonej był powodowany ich nietaktownym zachowaniem i brakiem znajomości języka polskiego [...]. W okresie kiedy [...] większa ilość oficerów Rosjan została odkomenderowana do Armii Czerwonej, były sporadyczne wypadki wypowiedzi w rodzaju »nareszcie«, »chwała Bogu, wyjeżdżają«⁷²”.

Dyscyplina wśród kadry oficerskiej wzrosła wraz z nabieraniem doświadczenia przez poszczególnych oficerów oraz dzięki zmianom personalnym i powolnemu usuwaniu oficerów sowieckich, którzy swoim zachowaniem wyjątkowo demoralizowali podwładnych. Niewątpliwie wpływ na to miały też polepszające się z każdym rokiem warunki bytowe w jednostce.

⁶⁹ AIPN, 679/91, Rozkaz oficerski, dowódcy KBW gen dyw. Bolesława Kieniewicza, 1 IV 1946 r., k. 69.

⁷⁰ AIPN, 679/16, Raport do dowódcy Samodzielnego Pułku Zmotoryzowanego złożony przez por. Kazimierza Kuźmicza, dowódcę batalionu SPZ, 25 VI 1946 r., k. 106.

⁷¹ AIPN, 679/91, Rozkaz specjalny dowódcy KBW gen dyw. Bolesława Kieniewicza dotyczący zachowania się oficerów i nadużywania władzy, 4 III 1946 r., k. 86.

⁷² AIPN, 679/62, Raport kpt. Rykowskiego, zastępcy dowódcy WBW woj. warszawskiego, do płk. Tokarskiego, zastępcy dowódcy KSW ds. polityczno-wychowawczych, 21 IX 1946 r., k. 26.

Aparat polityczno-wychowawczy

Pion polityczno-wychowawczy miał za zadanie indoktrynować żołnierzy w duchu komunizmu, dbać o dyscyplinę oraz kontrolę nad oficerami i żołnierzami. W Korpusie Bezpieczeństwa Wewnętrznego indoktrynacja żołnierzy miała szczególne znaczenie. Od momentu, gdy odrzucono koncepcję tworzenia jednostki na bazie jedynie pewnych politycznie ludzi, aparat polityczno-wychowawczy otrzymał zadanie wyszkolenia żołnierza, który byłby w stanie bez moralnych rozterek walczyć z podziemiem niepodległościowym. „Trzeba, aby nasze wydziały propagandowe doprowadziły do świadomości każdego nowo zaciągniętego żołnierza sens toczącej się walki politycznej w Polsce” – zapisano w okólniku KC PPR w sprawie rekrutacji⁷³. Dlatego struktura wydziałów politycznych w pułkach i batalionach KBW była wyjątkowo rozbudowana i odpowiadała analogicznym strukturom w dywizjach i pułkach WP⁷⁴.

Do aparatu polityczno-wychowawczego kierowano jedynie starannie wyselekcjonowane osoby. Rolę, jaką odgrywali oficerowie polityczni, najlepiej oddaje opinia Adama Bromberga, oficera politycznego 1. Dywizji Piechoty WP w latach 1943–1944: „Dowódcami jednostek i pododdziałów z kosztowniejszym sprzętem byli »popi« – sowieccy oficerowie pełniący obowiązki Polaków. [...] Żołnierze udawali, że nie rozumieją po rosyjsku, a »popi« nie znali polskiego i nie mogli się obejść bez pośrednictwa oficera politycznego. [...] Zadaniem oficera politycznego było również pilnować, żeby sowiecki dowódca nie pił bez przerwy, nie robił głupstw i żeby dowodził”⁷⁵. Należy podejrzewać, że sytuacja w KBW wyglądała podobnie. Pion polityczny w nie mniejszym stopniu niż pion wojskowy został dotknięty demoralizacją, jaką niosła służba w KBW. Dowodzi tego m.in. zachowanie zastępcy ds. polityczno-wychowawczych w 2. SBOK: „21 września 1946 r. w dniu ogólnej akcji odbudowy stolicy [...] ppor. Jarosz Feliks po skończeniu pracy [...] wziął udział w libacji [...] w czasie której kompletnie się upił [i] urządził awanturę w lokalu [...] ubliżając przy tym słownie właścicielce lokalu i bijąc ją słojami z marynatami. [...] Po przybyciu na miejsce patrolu milicji ppor. Jarosz, okaleczony, rzucił się na ob. Wileńskiego i usiłował zabrać mu pistolet. W czasie szamotania się padł strzał, który ugodził strz. Kujawę [...] [który] poniósł śmierć na miejscu”⁷⁶.

Działalność aparatu polityczno-wychowawczego można podzielić na wewnętrzną i zewnętrzną. Aktywność wewnętrzna polegała przede wszystkim na pracy z żołnierzami, szkoleniu politycznym, urządzaniu tzw. pogadanek dla żołnierzy, codziennych

⁷³ M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego...*, s. 227.

⁷⁴ *Ibidem*, s. 224–225.

⁷⁵ J. Pawłowicz, *Działalność NKWD na Podlasiu w latach 1944–1945 (zarys problematyki)* [w:] *Mazowsze i Podlasie w ogniu. Powiat Sokółów Podlaski*, t. 1, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2007, s. 204.

⁷⁶ AIPN, 679/91, Rozkaz oficerski dowódcy WBW woj. warszawskiego płk. Leona Rubinszteina, 7 XII 1946 r., k. 9.

Mazowiecka jednostka Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (1945–1948)...

gawęd i prasówek. Praca zewnętrzna to przeprowadzanie wieców zachęcających ludność do poparcia „władzy ludowej” w miejscowościach, w których przeprowadzano operacje. Praca polityczno-wychowawcza od początku powodowała poważne problemy przede wszystkim z powodu braku odpowiednich kadr. We wrześniu 1945 r. było obsadzonych jedynie siedemnaście stanowisk oficerskich i podoficerskich na przewidzianych 65, czyli 26 proc.⁷⁷

Kontrola przeprowadzona w grudniu 1945 r. wykazała, że „w woj. warszawskim apele przeprowadza się tylko dorywczo, bezplanowo i bez obecności oficerów”⁷⁸. W marcu 1946 r. kontrola stwierdziła: „Wyszkolenie polityczno-wychowawcze w jednostkach stoi na bardzo niskim poziomie. [...] Nie przeprowadza się w ogóle zajęć z podoficerami i oficerami”⁷⁹. Sytuacja nie poprawiła się w ciągu kilku następujących miesięcy, gdyż w raporcie z października 1946 r. czytamy: „Do najważniejszych zaś braków w pracy polityczno-wychowawczej należy zaliczyć katastrofalny brak oficerów, przede wszystkim lektorów i instruktorów”⁸⁰. Najgorsza sytuacja była w grupach operacyjnych. W odniesieniu do GO „Siemiatycze” w sierpniu 1947 r. stwierdzono: „Praca polityczna stoi na bardzo niskim poziomie. Duża ilość oficerów poważnie zaniedbuje swoje obowiązki i nie wykazuje najmniejszej inicjatywy w celu podniesienia pracy polityczno-wychowawczej na wyższy poziom. Nie przeprowadza się pracy uświadamiającej [wśród ludności cywilnej], tłumacząc z gruntu błędnie, iż z powodu wrogiego jej nastawienia w stosunku do wojska praca propagandowa z góry skazana jest na niepowodzenie”⁸¹.

Ważnym elementem działalności aparatu polityczno-wychowawczego było pozyskiwanie tzw. aktywu, czyli żołnierzy, których zadaniem było prowadzenie wewnętrznej propagandy w jednostce oraz wspieranie aparatu politycznego w organizacji gawęd dla żołnierzy i wieców dla ludności cywilnej. Ich rola uwidaczniała się m.in. w dniu referendum: „Aktywiści dali pierwsi przykład patriotyzmu, rzucając kartki bezpośrednio do urny. Wielu żołnierzy za przykładem aktywistów rzucało kartki bezpośrednio do urny”⁸². Liczebność aktywu wahała się od 10 do 25 proc. stanu jednostki, przy czym zaangażowanych członków, uczestniczących np. w zebraniach, z reguły nie było więcej niż 10 proc.⁸³

⁷⁷ AIPN, 679/27, Dane statystyczne oficerów, podoficerów pionu polityczno-wychowawczego i aktywu za wrzesień 1945 r., k. 55.

⁷⁸ AIPN, 679/67, Raport z kontroli przeprowadzonej 17–22 XII 1945 r. w jednostkach WBW woj. warszawskiego, k. 140.

⁷⁹ AIPN, 679/66, Raport z kontroli przeprowadzonej 26 II – 3 III 1946 r. w jednostkach WBW woj. warszawskiego, k. 59.

⁸⁰ AIPN, 679/67, Raport z kontroli przeprowadzonej 29 X 1946 r. w jednostkach WBW woj. warszawskiego, k. 41.

⁸¹ AIPN, 679/102, Raport z kontroli GO „Siemiatycze”, 25 VIII 1947 r., k. 21.

⁸² AIPN, 679/62, Meldunek o przebiegu referendum, 3 VII 1946 r., k. 114.

⁸³ AIPN, 679/27, Dane statystyczne oficerów, podoficerów polityczno-wychowawczych i aktywu za wrzesień 1945 r., k. 55; AIPN, 679/62, Sprawozdanie z pracy aparatu polityczno-wychowaw-

Działalność zewnętrzna aparatu polityczno-wychowawczego przejawiała się przede wszystkim w organizacji wieców i zebrań dla ludności cywilnej oraz kolportażu materiałów propagandowych. Organizowano również występy artystyczne i koncerty orkiestry KBW bądź sztuki teatralne wystawiane przez teatr KBW. Największe natężenie działalności propagandowej występowało w okresach przedreferendalnym (1946 r.), przedwyborczym (1947 r.) i amnestyjnym (1947 r.). W tym czasie do grup ochronnych i operacyjnych dołączono specjalnie utworzone grupy agitacyjno-propagandowe, których zadaniem było oddziaływanie na ludzi i prowadzenie wśród nich pracy politycznej, rozbijanie struktur PSL, zwalczanie podziemia niepodległościowego i ochrona komisji wyborczych⁸⁴.

W okresie referendalnym WBW woj. warszawskiego utworzyło 28 grup agitacyjno-propagandowych o łącznej liczbie 241 osób, w skład których wchodziły również trzy zespoły teatralne i orkiestra.⁸⁵ Składały się one z trzech do dziesięciu odpowiednio dobranych żołnierzy i dowódcy, którym zazwyczaj był oficer polityczno-wychowawczy. Przed wyruszeniem w drogę ich członkowie odbywali szkolenia na specjalnych kursach⁸⁶. Wraz z grupami ochronnymi zespoły te tworzyły tzw. grupy ochronno-propagandowe. Jak wynika ze sprawozdań z akcji przeprowadzonych od 14 do 29 czerwca, zorganizowały one 66 wieców i zebrań dla ludności cywilnej, w których miało wziąć udział około 37 tys. osób⁸⁷. W tym czasie rozrzuciły również około miliona sztuk różnych materiałów propagandowych: gazet, broszur, plakatów i ulotek⁸⁸.

W okresie wyborczym WBW woj. warszawskiego utworzyły 58 grup propagandowych wraz z teatrykiem i orkiestrą – łącznie 387 ludzi⁸⁹. Zorganizowały one 210 wieców, na których obecnych było ponad 26 tys. osób. Rozwieszono również około 20 tys. ulotek i plakatów⁹⁰. Należy odnotować wyraźną zmianę charakteru działań propagandowych w stosunku do okresu referendum. Przede wszystkim ponad pięć-

---

czego za lipiec 1946 r., k. 75; AIPN, 679/121, Sprawozdanie z pracy aparatu polityczno-wychowawczego za czerwiec 1947 r., k. 44; AIPN, 679/200, Akt zdawczo-odbiorczy 1. Brygady KBW, 1 VIII 1948 r., k. 215; AIPN, 679/121, Sprawozdanie z pracy aparatu polityczno-wychowawczego za czerwiec 1947 r., k. 44.

⁸⁴ C. Osękowski, *Wybory do Sejmu z 19 stycznia 1947 r. w Polsce*, Poznań 2000, s. 81.

⁸⁵ L. Grot, *Działalność ochronno-propagandowa Wojska Polskiego w czasie referendum (30.6.1946 r.) i wyborów do Sejmu RP (19.1.1947 r.)*, Warszawa 1974, s. 183.

⁸⁶ C. Osękowski, *Referendum 30 czerwca 1946 roku w Polsce*, Warszawa 2000, s. 66.

⁸⁷ Wydaje się, że liczba uczestników wieców jest znacznie zawyżona. W każdym z nich musiałyby wziąć udział około 560 osób.

⁸⁸ AIPN, 679/62, Sprawozdanie miesięczne z pracy polityczno-wychowawczej za 1946 r., k. 75; AIPN, 679/67, Wyniki działalności wojsk KBW wydzielonych do akcji referendalnej w okresie od 7 VI do 3 VII 1946 r., k. 89. Liczba miliona sztuk rozdanych materiałów propagandowych jest prawdopodobnie znacznie zawyżona. W czasie referendum wszystkie grupy KBW rozdały 2 358 235 egzemplarzy ulotek gazet itd.

⁸⁹ AIPN, 679/27, Wytyczne w sprawie akcji wyborczej z października 1946 r. Stan ilościowy wykaz i organizacji brygad propagandowych, k. 41.

⁹⁰ AIPN, 679/101, Sprawozdania z pracy polityczno-wychowawczej za grudzień 1946 r. i styczeń 1947 r., k. 24, 100.

dziesięciokrotnie zmniejszono ilość kolportowanych materiałów propagandowych (prawdopodobnie uznano je za nieskuteczne). Zwiększono natomiast dwukrotnie liczbę grup propagandowych, które zorganizowały trzykrotnie więcej wieców. Charakterystyczne jest to, że mimo zwiększenia liczby zebrań frekwencja na nich była niemal dwukrotnie mniejsza, co oznacza, że grupy dotarły nawet do najmniejszych wiosek (nieprowadzenie agitacji w małych miejscowościach było jednym z zarzutów podnoszonych po kampanii referendalnej).

W czasie amnestii KBW utworzyło w woj. warszawskim sześć czteroosobowych grup agitacyjnych. Przez dziesięć dni działalności (od 10 do 20 kwietnia 1947 r.) przeprowadziły one 71 wieców dla ludności cywilnej, w których brało udział niemal 8 tys. osób⁹¹. Charakterystyczna jest wyjątkowa aktywność grup propagandowych w tym okresie. Część z nich przeprowadzała więcej niż jeden wiec dziennie (średnia wynosi 1,2 wieców dziennie). Dla porównania w okresie referendalnym na jedną grupę przypadało 0,16 wieców dziennie, a w okresie przedwyborczym – 0,20 wieców. Oznacza to, że grupy przeprowadzały spotkanie z ludnością cywilną średnio raz na pięć dni. Amnestia była ostatnią z wielkich akcji propagandowych prowadzonych przez KBW.

Życie codzienne w jednostkach KBW

Opis życia codziennego w jednostkach KBW należy rozpocząć od procesu rekrutacji. Miał on szczególne znaczenie z racji specyfiki tej jednostki. Rekrutacja odbywała się dwa razy do roku – wiosną i jesienią. Żołnierze byli powoływani do służby na dwa lata. Według instrukcji z 1945 r. w skład korpusu powinni być powoływani: „a) przede wszystkim robotnicy, b) chłopci niezamożni, c) politycznie pewni, nie pochodzący z b[yłych] oddziałów AK lub NSZ, d) wykształcenie nie niżej niż 4 klas szkoły powszechnej”⁹². Spisy poborowych nadających się do służby w KBW były przygotowywane m.in. na podstawie informacji uzyskanych od UB, MO oraz organów władzy lokalnej (wójtowie i sołtysi). Dodatkowo w komisjach rekrutacyjnych wystawiano stoły informacyjne, przy których oficer polityczny wraz z aktywistami agitował do wstąpienia do jednostki. W praktyce nie zawsze udawało się znaleźć wystarczającą liczbę odpowiednich kandydatów. W meldunku z września 1947 r. czytamy: „10 proc. to żołnierze podebrani w ostatniej chwili. Analfabetów – 9 proc.”⁹³. W jed-

⁹¹ AIPN, 679/160, Dziennik działań bojowych WBW woj. warszawskiego za kwiecień 1947 r., k. 88.

⁹² AIPN, 578/1754, Rozkaz wiceministra obrony narodowej gen. dyw. Wsiewołoda Strażewskiego dotyczący rekrutacji uzupełniającej do KBW, 28 X 1945 r., k. 11.

⁹³ AIPN, 679/121, Sprawozdanie z pracy polityczno-wychowawczej za wrzesień 1947 r., k. 22.

nostce nowi rekruci byli wcielani do doraźnie tworzonych batalionów i kompanii rekruckich, w których przechodzili wstępne szkolenie.

Szkolenie żołnierzy odbywało się według dwuletniego planu, przy czym jego zasadnicza część była realizowana przez pierwsze trzy miesiące⁹⁴. Po tym okresie żołnierze byli gotowi do podjęcia działań operacyjnych i ochronnych. Szkolenie miało być wtedy kontynuowane w czasie przerw od działań operacyjnych. Trzymiesięczne szkolenie rekruckie obejmowało 576 godzin, czyli 8 godzin zajęć dziennie⁹⁵. Realizowano m.in. wyszkolenie taktyczne, strzeleckie, polityczno-wychowawcze, topograficzne, saperskie, chemiczne, obsługę broni maszynowej, przeciwpancernej, moździerzy oraz musztrę⁹⁶.

Wyróżniających się rekrutów kierowano do kompanii szkolnych przy jednostkach bądź do zorganizowanego w 1946 r. Pułku Szkolnego w Szczytnie, gdzie kształcili się na podoficerów⁹⁷. Zajęcia były również prowadzone dla kadry oficerskiej i podoficerskiej – odbywały się trzy razy w miesiącu po sześć godzin. Obejmowały jednak zaledwie około 20 proc. składu, co wynikało stąd, że większość oficerów stale wykonywała powierzone akcje operacyjne⁹⁸.

Podstawowym problemem w pierwszym etapie istnienia jednostki był brak odpowiednich kadr szkoleniowych. Jak wynika z kontroli z 5 czerwca 1945 r.: „Wyszkolenie bojowe w oddziałach niezadowalające, oficerowie zbyt mało zadają sobie trudu, aby wyszkolenie postawić na właściwym poziomie [...]. Wyszkolenie zupełnie niezabezpieczone materialnie; brak strzelnic, torów szturmowych, placów szturmowych itd.”⁹⁹. Momentem krytycznym w funkcjonowaniu jednostki była zima z przełomu lat 1945 i 1946. Z powodu niewykończenia koszar oraz braków w obuwiu i umundurowaniu zimowym zajęcia zostały przerwane. Jak stwierdziła kontrola z grudnia 1945 r.: „W woj. warszawskim zajęć w ogóle nie przeprowadza się”¹⁰⁰. Na niski poziom wyszkolenia składało się wiele czynników. Niewątpliwie jednym z nich była wysoka intensywność działań bojowych. Od 1946 r. średnia frekwencja na zajęciach wśród kompanii rekruckich wynosiła około 80–90 proc. składu, natomiast w kompaniach starszych roczników od 20 do 40 proc.¹⁰¹ Największym problemem jednak nie była niska frekwencja wśród żołnierzy starszego rocznika, lecz poziom szkolenia rekruc-

⁹⁴ M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego...*, s. 244–246.

⁹⁵ AIPN, 679/16, Rozkład dnia dla rekrutów na okres zimowy, 2 XII 1946 r., k. 172.

⁹⁶ AIPN, 679/10, Program wyszkolenia pododdziałów piechoty w pułkach KBW na trzymiesięczny okres nauki z czerwca 1945 r., k. 188.

⁹⁷ AIPN, 679/105, Sprawozdanie miesięczne WBW woj. warszawskiego za maj 1947 r., k. 44.

⁹⁸ *Ibidem*, Sprawozdanie miesięczne WBW woj. warszawskiego za wrzesień i grudzień 1947 r., k. 4, 17–18.

⁹⁹ AIPN, 679/11, Raport z kontroli przeprowadzonej w jednostkach KBW 5–6 VI 1945 r., k. 500.

¹⁰⁰ AIPN, 679/67, Raport z kontroli przeprowadzonej w jednostkach KBW 17–22 XII 1945 r., k. 141.

¹⁰¹ AIPN, 679/50, Sprawozdanie miesięczne WBW woj. warszawskiego za lipiec 1946 r., k. 39; AIPN, 679/105, Sprawozdanie miesięczne WBW woj. warszawskiego za październik 1947 r., k. 11.

tów i całej kadry dowódczej. Zgodnie z raportem z 29 października 1946 r. „sposób przeprowadzania zajęć jest absolutnie nieprawidłowy. Dowódcy plutonów zrzucają cały ciężar przeprowadzania zajęć na dowódców drużyn, a przy tym nie kontrolują ich [...]. Zastępcy dowódców batalionów nie kontrolują i nie przeprowadzają instruktaży z dowódcami kompanii i plutonów”¹⁰². Błędy popełnione na etapie szkolenia obniżały profesjonalizm akcji. Grupy operacyjne poruszały się często bez ubezpieczenia, co skutkowało tym, że po ostrzelaniu przez partyzantów, wpadały w panikę i rozpraszały się, nierzadko ponosząc straty¹⁰³.

Największym problemem wynikającym z niskiego poziomu przeszkolenia były postrzelenia. W pierwszym kwartale 1947 r. zanotowano osiem postrzałów w wyniku nieostrożnego obchodzenia się z bronią, w tym trzy śmiertelne. Stanowiło to 75 proc. strat WBW woj. warszawskiego w tym czasie¹⁰⁴. Od 19 grudnia 1947 do 17 stycznia 1948 r. zdarzyły się cztery wypadki postrzałów, w których zginęło dwóch żołnierzy, a dwóch zostało rannych. W tym czasie nie poniesiono żadnych strat w walce z podziemiem¹⁰⁵.

Jednym z podstawowych problemów funkcjonowania jednostki były warunki bytowe. Warszawska jednostka po przeniesieniu 5 lipca 1945 r. na swoje stałe miejsce stacjonowania do Góry Kalwarii zastała tam fatalne warunki zakwaterowania. „Koszary, w których rozlokowały się oddziały pułku – zapisano w raporcie odbioru – są bardzo zniszczone i rozrabowane, pomieszczenia nie mają zupełnie okien i drzwi, światła, kanalizacji i wodociągów. [...] W stanie terażniejszym są bardzo mało zdadne do użytku”¹⁰⁶. Od razu jednak podjęto działania mające na celu przywrócenie koszarom stanu użyteczności. Już 11 lipca udało się zorganizować pierwszą prowizoryczną łaźnię wraz z pomieszczeniem do dezynfekcji odzieży¹⁰⁷. Jednak wszelkie wysiłki z racji braku materiałów nie przynosiły efektów. W raporcie z 30 sierpnia 1945 r. stwierdzono: „Pułk zajmuje koszary, które do zakwaterowania zupełnie się nie nadają, szczególnie w warunkach zimowych”¹⁰⁸. Kontrola z grudnia 1945 r. wykazała natomiast, że: „koszary są jeszcze nieoszlone, w pomieszczeniach brak drzwi i okien”¹⁰⁹. Zimą oznaczało to wręcz katastrofalne położenie mieszkających tam żołnierzy. Oprócz złego

¹⁰² AIPN, 679/67, Wyniki kontroli WBW woj. warszawskiego, 29 X 1946 r., k. 41.

¹⁰³ AIPN, 679/113, Rozkaz dowódcy 1. Brygady KBW płk. Eugeniusza Kuźmicza dotyczący przeprowadzania operacji przez 1. Brygadę, 16 XII 1947 r., k. 9.

¹⁰⁴ *Ibidem*, Rozkaz dotyczący postrzałów wskutek nieostrożnego obchodzenia się z bronią, 23 IV 1947 r., k. 59–61.

¹⁰⁵ AIPN, 679/168, Rozkaz dowódcy WBW woj. warszawskiego mjr. Bolesława Kowalskiego dotyczący postrzałów wskutek nieostrożnego obchodzenia się z bronią, 20 II 1948 r., k. 65.

¹⁰⁶ AIPN, 578/5, Raport z odbioru koszar w Górze Kalwarii, 10 VII 1945 r., k. 308.

¹⁰⁷ AIPN, 679/35, Meldunek operacyjny 1. Pułku Kawalerii, 11 VI 1945 r., k. 25.

¹⁰⁸ AIPN, 578/5, Raport dowódcy 1. Pułku Specjalnego ppłk. Akima Skiby do dowódcy KBW gen. dyw. Bolesława Kieniewicza dotyczący stanu koszar, 30 VIII 1945 r., k. 333.

¹⁰⁹ AIPN, 679/67, Raport z kontroli przeprowadzonej w jednostkach KBW 17–22 XII 1945 r., k. 142.

stanu budynków doskwierał brud: „Najgorzej przedstawia się sprawa w województwie warszawskim i białostockim, gdzie na każdym kroku [sa] brud i śmiecie”¹¹⁰.

Złe warunki zakwaterowania wpływały na stan sanitarny w jednostce. Żołnierze według zaleceń powinni myć się i zmieniać bieliznę co dziesięć dni, jednak w praktyce, jak wykazywały kolejne kontrole, „w woj. warszawskim żołnierze nie zmieniają bielizny nieraz i po trzy miesiące”¹¹¹, a „wielu żołnierzy nie myje się wcale”¹¹². Doprowadziło to do wyjątkowo doskwierającej żołnierzom epidemii wszawicy, która w grudniu 1945 r. objęła 70 proc. stanu jednostki¹¹³. Natomiast w grupach operacyjnych, gdzie nie było możliwości dbania o odpowiedni stan sanitarny, nierzadko zaszewienie obejmowało 100 proc. stanu osobowego koszar¹¹⁴. Zaszewienie oprócz dyskomfortu mogło doprowadzić do roznoszenia groźnych chorób, jak np. tyfus plamisty, którego epidemia wybuchła w 3. SBO w lipcu 1945 r., co na czternaście dni wykluczyło cały batalion z działań¹¹⁵. Problem wesz udało się zlikwidować dopiero na początku 1946 r., kiedy do powszechnego użytku wprowadzono proszek DDT¹¹⁶. Przez dłuższy czas natomiast nie udało się zlikwidować problemu zaświerzbienia. Choć był on mniej powszechny, rzadko kiedy przekraczał poziom kilkunastu zachorowań miesięcznie, zaś masowo występował jedynie wśród powracających z terenu grup operacyjnych, utrzymał się w jednostce do końca 1947 r.¹¹⁷

Warunki zakwaterowania żołnierzy znacząco polepszyły się w wyniku remontów koszar wiosną i latem 1946 r.¹¹⁸ Stan sanitarny jednak wciąż pozostawał wiele do życzenia. Jak zapisano w meldunku dowódcy 1. SBO z 14 sierpnia 1947 r., „w magazynach i pomieszczeniach dla ludzi masa szczurów i myszy zwalczanych tylko prymitywnymi środkami przez samych żołnierzy”¹¹⁹. Do lata 1948 r. wszystkie budynki mieszkalne zostały wyremontowane¹²⁰. Jednak jeszcze kontrola z 30 listopada 1948 r. wykazała, że w „korytarzach stoją kosze na śmieci, które nie są wynoszone, pod łóżkami brud i nieporządek, na stołach odpadki i porozrzucane papiery”¹²¹.

---

¹¹⁰ *Ibidem*.

¹¹¹ *Ibidem*.

¹¹² AIPN, 679/66, Raport z kontroli przeprowadzonej w jednostkach KBW 26 II – 3 III 1946 r., k. 60.

¹¹³ AIPN, 679/67, Raport z kontroli przeprowadzonej w jednostkach KBW 17–22 XII 1945 r., k. 142.

¹¹⁴ AIPN, 679/36, Meldunek operacyjny 1. Samodzielnego Batalionu Operacyjnego, 21 XI 1945 r., k. 50.

¹¹⁵ AIPN, 679/10, Rozkaz specjalny dowódcy KBW gen. dyw. Bolesława Kieniewicza dotyczący epidemii tyfusu plamistego w 3. Samodzielnym Batalionie Ochrony, 12 VII 1945 r., k. 215.

¹¹⁶ AIPN, 679/23, Rozkaz dowódcy KBW gen. dyw. Bolesława Kieniewicza dotyczący stosowania środka przeciw wszawicy – proszku DDT, 25 I 1946 r., k. 43–44.

¹¹⁷ AIPN, 679/50, Sprawozdanie miesięczne WBW woj. warszawskiego za lipiec 1946 r., k. 40.

¹¹⁸ AIPN, 679/62, Sprawozdania gospodarcze, organizacyjne i polityczno-wychowawcze jednostek WBW woj. warszawskiego, k. 94.

¹¹⁹ AIPN, 679/127, Meldunek operacyjny 1. SBO, 14 VIII 1947 r., k. 20.

¹²⁰ AIPN, 679/200, Akt zdawczo-odbiorczy 1. Brygady KBW, 1 VIII 1948 r., k. 44–47.

¹²¹ AIPN, 679/167, Raport z kontroli przeprowadzonej w 1. Brygadzie KBW 26–28 X 1948 r., k. 2–3.

Mazowiecka jednostka Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (1945–1948)...

Kolejnym problemem, który doskwierał jednostce w pierwszych latach istnienia, było wyposażenie żołnierzy w umundurowanie, buty oraz inne rzeczy potrzebne do codziennego funkcjonowania. Początkowo żołnierze w dużej mierze chodzili w cywilnych butach i ubraniach. Mimo dostaw wyposażenia z magazynów WP sytuacja nie ulegała poprawie. Zgodnie ze sprawozdaniem z września 1946 r. „stan mundurów i butów jest wprost katastrofalny, należy go zlikwidować jak najszybciej, bo żołnierze nie mają w czym chodzić, a to wybitnie wpływa na ich stan moralny”¹²². W jednostce funkcjonował warsztat szewski i krawiecki, nie były one jednak w stanie poradzić sobie z reparacją odzieży i butów. Jak czytamy w sprawozdaniu z września 1946 r., „obuwie naprawiane jest w jednostkach w wolnym tempie, dlatego że brak jest skóry (branzłowej, podeszwowej i miękkiej). [...] Obuwie w jednostce niszczy się bardzo szybko, dlatego że nie otrzymuje się gwoździ na podeszwy”¹²³.

Sz szczególnie źle przedstawiał się stan umundurowania wśród grup operacyjnych, gdzie nie było możliwości reparacji odzieży. Kontrola GO w Sokołowie Podlaskim z 30 sierpnia 1946 r. stwierdziła: „Stan umundurowania jest niedostateczny, żołnierze mają podarte mundury i spodnie oraz wielu żołnierzy chodzi boso, wielu też posiada buty niezdatne do reparacji”¹²⁴.

Oprócz spraw mundurowych występowały dotkliwe braki w różnych przedmiotach codziennego użytku. Ze sprawozdania z września 1946 r. dowiadujemy się, że „w jednostkach dotkliwie odczuwa się brak misek dla żołnierzy i łyżek, w 2. SBO Kolei brak 200 misek. [...] W 1. SBO brak 291 kociołków”¹²⁵. Taki stan rzeczy był przede wszystkim skutkiem powojennych zniszczeń i przekształceń gospodarki. Powodowały one ogólny niedobór różnego rodzaju produktów. Wiele zależało również od zaangażowania poszczególnych oficerów kwatermistrzostwa, gdyż jak wynika z przeprowadzonych kontroli, stan gospodarczy różnił się znacząco w poszczególnych jednostkach zależnie od ich doświadczenia i staranności¹²⁶. Sytuacja poprawiła się w 1948 r., kiedy problemy z umundurowaniem w zasadzie zniknęły¹²⁷.

Istotną kwestią było wyżywienie żołnierzy. Problem ten przez pierwsze dwa miesiące istnienia korpusu był na tyle poważny, że niemal uniemożliwiał funkcjonowanie jednostki. Później głównie za sprawą dostaw z magazynów Wojska Polskiego ulegał stopniowej poprawie. Oprócz dostaw centralnych źródłem zaopatrzenia jednostki w żywność były majątki rolne KBW zarządzane przez kwatermistrzostwo jednost-

---

¹²² AIPN, 679/62, Sprawozdanie o stanie gospodarczym w jednostkach WBW, 27 IX 1946 r., k. 19.

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ AIPN, 679/27, Raport z kontroli grupy operacyjnej stacjonującej w Sokołowie Podlaskim, 30 VIII 1946 r., k. 148.

¹²⁵ AIPN, 679/62, Sprawozdanie o stanie gospodarczym i brakach mundurowych WBW woj. warszawskiego, 27 IX 1946 r., k. 18–19.

¹²⁶ *Ibidem*.

¹²⁷ AIPN, 679/200, Akt zdawczo-odbiorczy 1. Brygady KBW, 1 VIII 1948 r., k. 16.

ki. Zapewniały one przede wszystkim dostawy mięsa, warzyw oraz mąki. Pracowali w nich okoliczni mieszkańcy, a w czasie akcji żniwnej i siewnej lub przy sadzeniu i zbieraniu ziemniaków także żołnierze KBW¹²⁸.

Nierzadko okazywało się, że zarządcy majątków zupełnie nie interesowali się ich stanem, co prowadziło do nieregularnych dostaw żywności¹²⁹. Dienne racje żywnościowe dla żołnierzy KBW ustalone w lipcu 1946 r. przedstawiały się następująco: chleb – 900 g, ziemniaki – 500 g, kasza – 140 g, mięso – 180 g, ryby – 100 g, tłuszcz zwierzęcy i olej – 70 g, jarzyny i cebula – 340 g, cukier – 100 g, a ponadto sól, przyprawy, musztarda, herbata¹³⁰. W praktyce dla urozmaicenia jadłospisu często wprowadzano różne produkty zastępcze, jak np. makaron, kapusta czy buraki, które nie były uwzględnione w spisie. Oficerowie otrzymywali dodatek w wysokości 40 g masła, 50 g konserw rybnych oraz 20 g herbatników. Z tych produktów kuchnia była zobowiązana przygotować trzy ciepłe posiłki, w tym posiłek obiadowy złożony z dwóch dań. Norma dla żołnierzy na operacjach wyglądała następująco: chleb – 900 g, konserwa mięsna – 340 g, tłuszcz – 150 g, cukier – 120 g oraz herbata¹³¹.

Oprócz niedostatku żywności, któremu udało się zaradzić stosunkowo szybko, problemem była niska jakość przygotowywanych posiłków. Szczególnie brakowało produktów bogatych w witaminy, dlatego w okresie letnim organizowano zbiórki dziko rosnących roślin i jagód. Rozkaz z kwietnia 1946 r. nakazywał: „Natychmiast przystąpić do zbierania dziko rosnących traw, jak: szczaw, pokrzywa, cebula, czosnek, lebioda, igły sosnowe, pączki brzoź, głóg i inne”¹³². Z zebranych produktów przygotowywano następnie napar, który w ustalonych porcjach podawano do posiłków. Powodem niedoboru warzyw był często również brak dostatecznej kontroli nad magazynami żywnościowymi, gdyż w lutym 1946 r. kontrola magazynów wykazała: „W magazynach żywnościowych jarzyny przechowuje się w takich warunkach, że 20 proc. jarzyn już zgniło i nie nadaje się do gotowania”¹³³. Żołnierze nierzadko narzekali na jakość posiłków: „W I Sam[odzielnym] Bat[alio]nie] Oper[acyjnym] jedzenie gotuje się niesmacznie i brudno, kucharze [pracują] w brudnych fartuchach”¹³⁴. Jeszcze

¹²⁸ AIPN, 679/114, Rozporządzenie szefa sztabu WBW woj. warszawskiego kpt. Edmunda Krzeмиńskiego dotyczące oddelegowania żołnierzy do sadzenia ziemniaków w majątkach należących do KBW, 17 V 1947 r., k. 78.

¹²⁹ AIPN, 679/153, k. 35, Rozkaz dowódcy KBW gen. bryg. Konrada Świątlika dotyczący inspekcji w majątkach rolnych KBW, 12 VIII 1947 r.

¹³⁰ AIPN, 679/23, Dienne racje żywnościowe pracowników jednostek KBW na 7 VII 1946 r., k. 159.

¹³¹ *Ibidem*, k. 171, Norma suchego prowiantu dla żołnierzy nieżywiących się w koszarach na 1 XII 1946 r.

¹³² AIPN, 679/23, k. 138, Rozkaz kwatermistrza KBW gen. bryg. Kazimierza Babiana dotyczący zbierania i wykorzystywania dziko rosnących traw polnych i jagód, 27 IV 1946 r.

¹³³ AIPN, 679/66, k. 60, Raport z kontroli przeprowadzonej w jednostkach KBW 26 II – 3 III 1946 r.

¹³⁴ *Ibidem*.

Mazowiecka jednostka Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (1945–1948)...

pod koniec 1947 r. w jednym z raportów możemy przeczytać: „Żołnierze narzekają, że muszą jeść zawsze kapustę lub kaszę [...] konserwy z jajek są jałowe i nie sycą”¹³⁵.

O ile w koszarach najbardziej doskwierała żołnierzom monotonia wydawanych posiłków, to grupy operacyjne musiały się często borykać z niedostatkiem żywności. Potwierdza to zarządzenie szefa służby zdrowia KBW płk. Kriukowa z lutego 1947 r., w którym czytamy: „Szczególnie fatalnie przedstawia się sprawa wyżywienia w czasie operacji bojowych. Jednostki wyjeżdżają na operacje bez kuchni polowych, zabierając jedynie suchy prowiant, z którego nie zawsze można przyrządzić gorącą strawę”¹³⁶. Mogło to doprowadzić, jak w przypadku jednej z podgrup SO „Sokołów Podlaski” w maju 1947 r., do wystąpienia groźnych chorób, w tym przypadku „kurzej ślepoty” – „w Grupie Operacyjnej »Korczew« 50 proc. stanu grupy choruje na oczy, prawdopodobnie od wody, po zachodzie słońca chorujący ludzie nie widzą zupełnie”¹³⁷. Problemy z zaopatrzeniem w żywność zarówno oddziałów, jak i grup operacyjnych zakończyły się w 1948 r.

Wszystkie wskazane czynniki wpływały na obniżenie stanu dyscypliny w jednostce. Jednym z przejawów była dezercja żołnierzy, która w początkowym okresie miała charakter niemal masowy. Od kwietnia do października 1945 r. zdezerterowało bądź samodzielnie oddaliło się z jednostki od czterystu do pięciuset żołnierzy¹³⁸. Najwięcej, bo aż około 380 takich przypadków, wystąpiło od 10 kwietnia do 28 maja¹³⁹. Od października 1945 r. do końca kwietnia 1948 r. zdezerterowało z mazowieckiej jednostki 111 żołnierzy, co stanowiło 3,25 proc. ogólnej liczby dezercji z KBW. Sugeruje to, że poziom dyscypliny w jednostce był jednak nieco wyższy niż w innych oddziałach¹⁴⁰. W raporcie z marca 1946 r. mimo to czytamy: „Dyscyplina wśród żołnierzy i podoficerów stoi na bardzo niskim poziomie, zdarzają się wypadki pijaństwa, bijatyki itd. Żołnierze nie salutują i nie umieją zachować się na ulicy. Oficerowie nie tylko nie starają się o podniesienie dyscypliny w swoich pododdziałach, lecz w wielu wypadkach sami są przykładem rozluźnienia jej”¹⁴¹.

Prawdziwym problemem dotyczącym w zasadzie wszystkich szczebli hierarchii wojskowej był alkoholizm, którego rzeczywistą skalę trudno oszacować. Został on

---

¹³⁵ AIPN, 679/129, Meldunek sytuacyjny WBW woj. warszawskiego za okres od 10 do 16 VII 1947 r., k. 13.

¹³⁶ AIPN, 679/23, Zarządzenie szefa służby zdrowia KBW płk. Kriukowa dotyczące profilaktyki zakaźnych chorób żołądkowo-jelitowych, 27 II 1947 r., k. 48.

¹³⁷ AIPN, 679/116, Meldunek operacyjny 1. SBO, 12 V 1947 r., k. 457.

¹³⁸ AIPN, 578/5, Meldunek o wypadkach nadzwyczajnych za 1945 r., k. 309; AIPN, 679/81, 679/32, Meldunki o wypadkach nadzwyczajnych za 1945 r., k. 5.

¹³⁹ AIPN, 679/95, Opracowane na podstawie rozkazów dziennych za okres od 20 IV do 1 VI 1945 r.; W. Nowacki, *Organizacja i działalność Wojsk Wewnętrznych...*, s. 151.

¹⁴⁰ AIPN, 578/2729, Wykaz ewidencyjny dezercerów w jednostkach KBW za okres od 1945 do 30 IV 1948 r., k. 1–5.

¹⁴¹ AIPN, 679/66, Raport z kontroli przeprowadzonej w jednostkach KBW 26 II – 3 III 1946 r., k. 59.

przeniesiony bezpośrednio z Armii Czerwonej. Był bez skutku zwalczany przez najwyższe dowództwo, jednak mimo to, jak wynika z rozkazu płk. Rubinszteina: „alkoholizm wśród oficerów nie tylko nie zanika, lecz często doprowadza do nieobliczalnych czynów, popełnianych przez oficerów w stanie całkowitego alkoholowego zamroczenia [...] stwierdziłem kilkakrotnie mające miejsca awantury i burdy wywołane przez oficerów, połączone ze strzelaniem, a nieraz postrzeleniem ludzi”¹⁴².

Pod wpływem alkoholu dochodziło do awantur zarówno z ludnością cywilną, jak i z funkcjonariuszami UB, MO i innymi żołnierzami WP czy KBW¹⁴³. Niekiedy miały miejsce również tragiczne w skutkach zdarzenia. 6 listopada 1948 r. przy próbie wyprowadzenia pijanego żołnierza z zabawy doszło do wybuchu granatu, którym ów żołnierz groził swojemu dowódcy, w wyniku czego sam zginął na miejscu, raniąc dwanaście osób, w tym dwie ciężko¹⁴⁴. Niski stan dyscypliny i alkoholizm doprowadzał również do wypadków maruderstwa i rabunków ludności cywilnej. Jak wynika z rozkazu dowódcy KBW gen. Konrada Świetlika z 19 września 1946 r., „w praktyce grup operacyjnych KBW zdarzają się oddzielne wypadki nadużycia władzy i maruderstwa przez żołnierzy na osobach podejrzanych, konfiskują [im] rzeczy, które nie mają nic wspólnego z przestępstwem”¹⁴⁵. Kradzieże i rabunki miały miejsce zarówno w grupach operacyjnych, jak i oddziałach ochronnych i kontrolnych. Np. w czasie kontroli w pociągu relacji Warszawa – Białystok „ppor. Żaczek Stanisław, rewidując zatrzymanego człowieka, wziął do swej kieszeni od niego 1800 zł, 0,5 l wódki, 0,25 kg tytoniu”¹⁴⁶.

Do największych wykroczeń dyscyplinarnych dochodziło w czasie działań operacyjnych. W raporcie z kontroli jednej z podgrup w czasie operacji „W” znajdujemy informację: „Dnia 23 lutego 1948 r. ppor. Góralski, przeprowadzając rewizję w domu cywilnym, zażądał od gospodarza [...] postawienia wódki, a kiedy gospodarz odmówił z powodu braku takowej, został uderzony w twarz [...]. Tego samego dnia ppor. Góralski pobił bez żadnej przyczyny [jednego z] gospodarzy [...] którego musiano umieścić w szpitalu [...]. Przykładem, do jakiego zdziczenia doszło wśród żołnierzy, może być fakt [...] kiedy to strz. Piwoński Witold, wracając z lasu, gdzie był po drzewo, przez sad gospodarza, ściał jedno drzewo owocowe. Widząc to, gospodarz zwrócił uwagę, że czyni mu szkodę, wtenczas strz. Piwoński zdjął automat i kazał gospodarzo-

¹⁴² AIPN, 679/91, Rozkaz oficerski dowódcy WBW woj. warszawskiego płk. Leona Rubinszteina dotyczący nadużywania alkoholu, 7 XII 1946 r., k. 3.

¹⁴³ AIPN, 679/157, Meldunek operacyjny 1. SBO, 1 I 1947 r., k. 3.

¹⁴⁴ AIPN, 679/168, Rozkaz dowódcy operacji „W” ppłk. Mieczysława Putecznego dotyczący zakazu używania alkoholu w czasie operacji „W”, 15 XII 1948 r., k. 3–4.

¹⁴⁵ AIPN, 679/66, Rozkaz, dowódcy KBW gen. bryg. Konrada Świetlika dotyczący maruderstwa żołnierzy KBW, 19 IX 1946 r., k. 24.

¹⁴⁶ AIPN, 679/71, Rozkaz specjalny oficerski dowódcy 2. SBOK kpt. Piotra Bacharewa dotyczący kradzieży dokonywanych przez żołnierzy kontrolujących pociągi, 18 III 1946 r., k. 111.

wi położyć się na ziemi i czołgać się, dopiero na prośbę całej rodziny, by ściał wszystkie drzewa, lecz puścił ojca, zaprzestał strz. Piwoński swych sztuczek”¹⁴⁷.

Brutalnością charakteryzowało się również zachowanie wobec schwytanych partyzantów, do czego zresztą żołnierze byli zachęcani przez oficerów politycznych. Zgodnie z raportem wydziału politycznego 1. SBO: „Co się tyczy żołnierzy w terenie [...] gdy dostali bandytę, to tak bili, że trzeba było pilnować, żeby nie zabili lub nie porznęli nożami. Wypadek był taki: [...] gdy schwytano bandytę ps. »Sokół«, to przyszli żołnierze [...] i zaczęli go kopać [...] gdyby nie interwencja ppor. Naumiuka, to zostałyby zabity”¹⁴⁸.

Mimo coraz większej kontroli zarówno w koszarach, jak i w czasie operacji problemu pijaństwa nie udało się zlikwidować. W raporcie z połowy 1948 r. znajdujemy informację: „Do nałogów zaliczyć można skłonność u pewnej liczny oficerów do nadużywania alkoholu. Są sporadyczne wypadki niemoralnego trybu życia oficerów przez utrzymywanie stosunków z kobietami o podejrzanej reputacji. [...] U podoficerów zawodowych notuje się pijaństwo, przebywanie w towarzystwie nieodpowiednich prowadzeniem się kobiet”¹⁴⁹. Korzystanie z usług prostytutek prowadziło do obniżenia dyscypliny. Brak środków higienicznych natomiast powodował występowanie wśród żołnierzy chorób wenerycznych. Zjawisko to szczególną intensywność osiągnęło latem 1946 r., zyskując wręcz miano epidemii. Od 1 czerwca do 20 lipca skierowano w całym korpusie na leczenie 176 osób, z czego aż 64, tj. 36 proc., z WBW woj. warszawskiego¹⁵⁰. Dzięki zastosowaniu środków medycznych w dużej mierze ograniczono występowanie chorób wenerycznych do jednostkowych przypadków¹⁵¹.

Lata 1945–1948, których dotyczy niniejsze opracowanie, przypadają na okres tzw. utrwalaania władzy ludowej, kiedy to został złamany opór społeczny przed władzą komunistyczną i zlikwidowano podziemie niepodległościowe jako zjawisko masowe. Dla mazowieckiej jednostki KBW rok ten oznaczał zakończenie pierwszej, najważniejszej fazy organizacji. Wtedy formacja ta toczyła najcięższe walki z podziemiem niepodległościowym, jednocześnie zmagając się z trudnościami wynikającymi z wojennych zniszczeń i ogólnych niedoborów w gospodarce państwowej. W znacznej mierze przyczyniła się do ustanowienia w Polsce reżimu komunistycznego.

¹⁴⁷ AIPN, 679/168, Raport z kontroli GO „Ostrołęka”, 25 III 1948 r., k. 40–41.

¹⁴⁸ AIPN, 679/144, Meldunek do wydziału polityczno-wychowawczego woj. warszawskiego, 22 I 1947 r., k. 226.

¹⁴⁹ AIPN, 679/200, Akt zdawczo-odbiorczy 1. Brygady KBW, 1 VIII 1948 r., k. 54–55.

¹⁵⁰ AIPN, 679/67, Rozkaz dowódcy KBW gen. dyw. Bolesława Kieniewicza dotyczący walki z chorobami wenerycznymi w KBW, 24 VII 1946 r., k. 64–68.

¹⁵¹ AIPN, 679/192, Sprawozdanie służby zdrowia 1. Brygady KBW za listopad 1948 r., k. 23.

Aneks 1

Obsada personalna ważniejszych stanowisk w dowództwie, sztabie i oddziałach warszawskiej jednostki KBW

Dowództwo jednostki:

Dowódca:

kpt. Julian Juszkiewicz: 23 kwietnia – 1 czerwca 1945 r.

ppłk Akim Skiba: 1 czerwca – 1 grudnia 1945 r.

ppłk Mikołaj Zabłocki: 1 grudnia 1945 – 30 kwietnia 1946 r.

ppłk Leon Rubinsztein: 30 kwietnia 1946 – 30 stycznia 1947 r.

mjr Bolesław „Cień” Kowalski: 30 stycznia 1947 – 12 listopada 1947 r.

ppłk Eugeniusz Kuźmicz: 12 listopada 1947 – 14 lipca 1948 r.

ppłk Mieczysław Puteczny: 15 lipca 1948 – 19 lipca 1949 r.

Szef sztabu:

kpt. Tadeusz Kostarski: 23 kwietnia 1945 – 11 czerwca 1945 r.

kpt. Bernard Markiewicz: 1 czerwca 1945 – 21 grudnia 1945 r.

ppłk Adam Jakowczuk: 22 grudnia 1945 – 1 marca 1946 r.

mjr Jan Hurbik: 1 marca 1946 – 28 czerwca 1946 r.

mjr Władysław Siwek: 28 czerwca 1946 – 14 kwietnia 1947 r.

mjr Edmund Krzemiński: 14 kwietnia 1947 – 30 września 1951 r.

Zastępca dowódcy ds. polityczno-wychowawczych:

por. Stanisław Nowosad: 14 maja – 27 czerwca 1945 r.

kpt. Mieczysław Puteczny: 27 czerwca – 15 sierpnia 1945 r.

por. Stanisław Myśliński: 15 sierpnia – 29 września 1945 r.

kpt. Józef Wienczek: 2 listopada 1945 – 1 marca 1946 r.

ppłk Aleksander Kłos: 1 marca – 13 lipca 1946 r.

kpt. Józef Rykowski: 14 lipca – 1 listopada 1946 r.

kpt. Jerzy Okuniewicz: 1 stycznia – 21 listopada 1947 r.

mjr Kazimierz Faryna: 22 listopada 1947 – 9 września 1949 r.

1. Samodzielny Batalion Operacyjny (1. Batalion Strzelecki)

Dowódca:

kpt. Aleksander Szałupienko: 1 czerwca – 10 października 1945 r. (Batalion Zmotoryzowany)

kpt. Teodor Maszencew: 1 czerwca – 10 października 1945 r. (Dywizjon Kawalerii)

mjr Aleksander Koropow: 14 października 1945 – 1 marca 1946 r.

mjr Włodzimierz Zagorodny: 1 marca 1946 – 12 września 1947 r.

mjr Roman Demczuk: 13 września 1946 – 1 marca 1947 r.

kpt. Franciszek Sitek: 27 lutego 1947 – 2 września 1947 r.

kpt. Stanisław Kania: 14 października 1947 – 2 sierpnia 1948 r.

kpt. Józef Dworakowski: 2 sierpnia 1948 – 21 kwietnia 1950 r.

Szef sztabu:

kpt. Stefan Słobodczykow: 14 października 1945 – 1 marca 1946 r.

Mazowiecka jednostka Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (1945–1948)...

kpt. Gleb Iwaszencew: 1 lutego 1946 – 17 maja 1946 r.

kpt. Edmund Krzemiński: 17 maja 1946 – 25 lutego 1947 r.

kpt. Mikołaj Danilewski (Miron Jeksel): 14 kwietnia 1947 – 15 listopada 1947 r.¹⁵²

Zastępca dowódcy ds. polityczno-wychowawczych:

ppor. Czesław Brzozowski: 1 czerwca – 29 września 1945 r.

kpt. Stanisław Myśliński: 29 września 1945 – 1 marca 1946 r.

kpt. Franciszek Sitek: 1 marca – 16 października 1946 r.

por. Aleksy Naumiuk: 14 listopada 1947– 12 marca 1948 r.

2. Samodzielny Batalion Ochrony Kolei (2. Batalion Strzelecki)

Dowódca:

mjr Piotr Bacharew *vel* Witkiewicz: 14 listopada 1945 – 14 czerwca 1946 r.

mjr Leonard Łucewicz: 23 września 1946 – 1 marca 1947 r.

kpt. Borys Misztal: 1 marca 1947 – 30 kwietnia 1947 r.

kpt. Julian Grinberg: 30 kwietnia – 20 czerwca 1947 r.

mjr Eugeniusz Konon: 14 listopada 1947 – 7 stycznia 1948 r.

mjr Lech Zapałowicz: 24 stycznia – 21 października 1948 r.

kpt. Józef Wieciech: 30 sierpnia 1948 – 9 lutego 1949 r.

Szef sztabu:

kpt. Julian Grinberg: 1 listopada 1945 – 30 kwietnia 1947 r.

Zastępca dowódcy ds. polityczno-wychowawczych:

ppor. Czesław Brzozowski: 29 września 1945 – 4 września 1946 r.

ppor. Feliks Jarosz: 5 września – 10 października 1946 r.

kpt. Stanisław Nowosad: 10 października 1946 – 13 listopada 1947 r.

mjr Edward Kowal: 14 listopada 1947 – 8 kwietnia 1948 r.

por. Benedykt Barczyński: 12 marca 1948 – 6 marca 1950 r.

3. Samodzielny Batalion Ochrony (3. Batalion Strzelecki)

Dowódca:

por. Kazimierz Radziwiłłow: 20 maja – 28 czerwca 1945 r.

mjr Michał Astafiejew: 29 czerwca – 10 listopada 1945 r.

mjr Konstanty Sitnikow: 11 listopada 1945 – 8 kwietnia 1946 r.

mjr Stanisław Piotrowski: 8 kwietnia 1946 – 11 marca 1947 r.

kpt. Władysław Justka: 12 marca 1947 – 13 listopada 1947 r.

kpt. Ryszard Płowaś: 14 listopada 1947 – 10 lipca 1949 r.

Szef sztabu:

por. Aleksander Szulimowicz: 20 maja – 28 czerwca 1945 r.

kpt. Mikołaj Danilewski (Miron Jeksel): 29 czerwca 1945 – 14 kwietnia 1947 r.

kpt. Józef Czerniak: 14 kwietnia – 12 listopada 1947 r.

Zastępca dowódcy ds. polityczno-wychowawczych:

kpt. Leon Kesler: 2 października 1945 – 14 listopada 1947 r.

kpt. Feliks Jarosz: 14 listopada 1947 – 5 października 1948 r.

ppor. Stanisław Sadowski: 6 października 1948 – 23 sierpnia 1949 r.

---

¹⁵² W listopadzie 1947 r. zostało zlikwidowane stanowisko szefa sztabu na szczeblu batalionu.

Struktury

Batalion Specjalny:

Dowódca:

mjr Antoni Michniewicz: 14 listopada 1947 – 14 lipca 1948 r.

kpt. Stanisław Kania: 2 sierpnia – 20 grudnia 1948 r.

Szef sztabu:

kpt. Longin Krajewski: 14 listopada 1947 – 22 marca 1949 r.

Zastępca dowódcy ds. polityczno-wychowawczych:

kpt. Tadeusz Bochenek: 14 listopada 1947 – 12 marca 1948 r.

por. Aleksy Naumiuk: 12 marca 1948 – 20 grudnia 1948 r.

6. Samodzielny Batalion Ochrony

Dowódca:

mjr Kazimierz Otwinowski: 14 lipca 1945 – 31 marca 1946 r.

Szef sztabu:

kpt. Antoni Lubowski: 17 czerwca – 31 grudnia 1945 r.

Zastępca dowódcy ds. polityczno-wychowawczych:

por. Ludwik Gąsiorowski: 21 czerwca 1945 – 31 marca 1946 r.

Piotr Głowacki

The Mazovian Unit of Internal Security Corps (1945-1948). Organisation, structure, functioning

The subject matter of the article encompasses the organising and functioning of the Mazovian units of the Internal Security Corps (KBW) in the years 1945–1948. The organisational issues are presented in chronological order, from unit establishment until the last transformations in 1948. The paper describes the transitions to which it was subject, as well as issues concerning its facilities and staff that occurred at the time of its formation. It presents the structure of the highest command of the unit, both in terms of nationality and military affiliation (Polish Army, Red Army). Moreover, it touches upon a topic related to the activities and tasks of the political education apparatus, both internal and external. The aspects of the unit's operation are depicted in a thematic format. The study concerns the issues of recruitment, training, equipment, boarding, discipline and living conditions of soldiers.

Key words: military history, Internal Troops, security apparatus, Warsaw province, Mazovia, independence underground, communism, Internal Security Corps